

Boj KSSS za další uvolňování mezinárodního napětí a realizaci politiky mírového soužití

Základní zákonitostí vývoje světa od VKSR je přechod od kapitalismu k socialismu. Formy realizace této zákonitosti, která ovlivňuje všechny vývojové procesy současného světa, jsou velmi rozmanité. Výsledkem jejího působení je vznik světově socialistické soustavy a rozdělení světa na dva třídně protikladné sociálně ekonomické systémy a rozpad světové koloniální soustavy imperialismu. Po druhé světové válce se stává osou, ale také základní formou tohoto třídního zápasu boj za mír, za uznání a realizaci principů mírového soužití. Třídní a všedemokratický charakter tohoto boje vedl k tomu, že na jeho bázi vznikla světová mírová protimperialistická fronta.

Trvalým rozpadem světové imperialistické soustavy se stále zvyšuje ostrost i hloubka základního třídního rozporu ve světě, všech jeho forem a projevů. Přes tuto skutečnost se mírovým silám podařilo zabránit tomu, aby tento rozpor byl řešen rozpoutáním světové jaderné války proti zemím světové socialistické soustavy.

Jestliže se dnes stala možnost dosažení trvalého míru reálná, pak na tom má rozhodující podíl cílevědomá leninská politika Sovětského svazu a jeho komunistické strany a koordinované úsilí socialistických zemí. Tato politika si trvale zachovává základní rysy, které ji vtiskl již V. I. Lenin — vědeckost, dialektičnost, historičnost a konkrétnost, ofenzivnost, ale také reálnost a respektování dialektiky objektivního a subjektivního v mezinárodních vztazích.

Význam závěrů XXV. sjezdu KSSS je možné pochopit především na základě kontinuity s Programem míru, přijatém na XXIV. sjezdu KSSS, a jeho realizaci mezi oběma sjezdy. Zpráva s. Brežněva tuto souvislost na mnoha místech zdůrazňuje buď přímo, nebo podle přístupu k řešení mnoha otázek. Logika této skutečnosti je dána tím, že Program míru byl tvořen v určitém předělu vývoje 3. etapy všeobecné krize kapitalismu, v období dalšího výrazného posunu v poměru sil mezi oběma sociálně ekonomickými soustavami a rovněž mezi imperialismem a všemi protimperialistickými silami, v předělu tvorby nových zahraničně politických koncepcí, které musí vždy respektovat objektivní fakta.

Program míru je programem dlouhodobé strategie sovětské zahraniční politiky, vyjádřený některými dlouhodobými úkoly i tvorbou předpokladů pro další rozvoj mírové zahraniční politiky při realizaci krátkodobých úkolů.

V polovině 70. let se především výrazně projevil v politických uskupeních i ve vnitřní a zahraniční politice nejvyspělejších imperialistických zemí důsledek hluboké a chronické ekonomické, politické i morální krize, která zachvátila kapitalistický svět od přelomu 60. a 70. let. Krize dále posunula do popředí vliv vojenskoprůmyslových komplexů na tvorbu a realizaci politiky velkých kapitalistických zemí a zvýraznila reakční projevy podstaty této imperialistické politiky. Tato tendence nabývá v některých zemích podoby prosazování konzervativních politic-

kych reprezentací na úkor liberálnějších nebo demokratičtějších politických stran nebo osobností. V jiných, zvláště méně vyspělých zemích, se objevily vážné recidivy fašismu.

Svět na počátku 70. let je zároveň postižen vážným nebezpečím, které vyplývá z možnosti nejvyspělejších zemí rozpoutat další kolo zbrojení na kvalitativně nesrovnatelně vyšší úrovni.

Sovětská zahraniční politika se vždy vyznačovala komplexností a úsilím o respektování globálních souvislostí. Nynější svět zvýrazňuje tyto požadavky. Prohlubuje se vzájemná souvislost teritoriálně i svou pravou vzdálených jevů a problémů. Zpráva o činnosti ÚV KSSS na XXV. sjezdu o tom říká: „Činnost naší strany na mezinárodním fóru v současných podmínkách je neobyčejně rozsáhlá a mnohostranná. Dnes opravdu neexistuje na světě místo, jehož situaci by při utváření zahraniční politiky nebylo třeba brát tak či onak v úvahu“.

Významným odrazem této objektivní tendence je skutečnost, že se prohlubuje působení různých subjektivních faktorů na řešení otázek mezinárodní politiky. Zvýrazňuje se role všech základních revolučních proudů současné etapy vývoje světa. Na politickou scénu však vstoupily nové síly, jejichž význam za posledních desetiletí vzrostl. Jako důležitá síla v boji za mír, proti imperialismu, vystupuje stále více koordinované úsilí rozvojových zemí.

To na jedné straně zvyšuje možnosti celé mírové protimperialistické fronty v čele se zeměmi světové socialistické soustavy a konkrétně sovětské zahraniční politiky, ale také klade další požadavky na úkoly a koncepci této politiky, která musí brát v úvahu jak potřebu sjednocovat tuto protimperialistickou frontu, tak respektovat určité parciální potřeby, požadavky a cíle jejích jednotlivých proudů.

Na jakých výsledcích realizace závěrů XXIV. sjezdu KSSS je tedy postaven Program dalšího boje za mír a mezinárodní spolupráci, za svobodu a nezávislost národů XXV. sjezdu KSSS?

V 70. letech především došlo k dalšímu vývoji procesů a jevů, které charakterizují současnou 3. etapu všeobecné krize kapitalismu. To se odrazilo v dalším posunu poměru sil mezi kapitalismem na jedné straně a socialismem a dalšími protimperialistickými silami na druhé straně. Tyto změny mají své objektivní kořeny, které vyplývají ze zákonitostí vývoje zvláště obou protikladných společensko-ekonomických soustav a současně je urychlují změny v síle vlivu subjektivních faktorů. Tato

tendence se zákonitě prosazuje jako trvalá, ale dostává v 70. letech rapidnější charakter. Prosazuje se bez ohledu na skutečnost, že imperialismus se jí snaží zvrátit.

V poměru sil mezi kapitalismem a socialismem začíná se od 60. let mnohem výrazněji prosazovat ekonomický komponent poměru sil. To vyplývá ze závěrů mezinárodní porady komunistických a dělnických stran v roce 1969. Od počátku 70. let dochází k dalšímu zrychlení tempa rozvoje socialistických zemí v souvislosti s realizací Komplexního programu rozvoje zemí RVHP z r. 1971. Mimořádně úspěšnou realizací závěrů XXIV. sjezdu KSSS a sjezdů dalších komunistických stran socialistických zemí se dále rozšířily ekonomické i politické možnosti světové socialistické soustavy k realizaci politiky mírového soužití a upevňování mezinárodní bezpečnosti.

Naproti tomu kapitalistická ekonomika prochází od konce 60. let v podstatě nejhlubší krizi v celých dějinách kapitalismu, srovnatelnou pouze s krizí ve 30. letech. Kapitalistická ekonomika je pod tlakem jevů, které jsou souhrnně nazývány stagflací, kdy se vzájemně propojují stagnace s prudkou inflací. Tyto skutečnosti však nic nemění na tom, že i v tomto období [na úkor celkového rozvoje národního hospodářství i životní úrovně obyvatel] rostou zisky monopolů.

Tato krize, která má všeobecný charakter a zasáhla celou oblast ekonomiky, ale také politiky, ideologie a morálky, na nejvyšší možnou míru vyostřila všechny úpadkové rysy imperialismu a rozpory vlastní 3. etapě všeobecné krize kapitalismu.

Ve vztahu k ekonomickému faktoru poměru sil se tyto skutečnosti projeví v tom, že dále vzrostl podíl zemí RVHP na celosvětové průmyslové produkci na úkor vyspělých kapitalistických zemí. Zatím co v roce 1969 vyráběly země RVHP asi 33 % světové průmyslové produkce, dnes jejich podíl již činí 39 %. To je 4× více, než činí jejich podíl na počtu obyvatel ve světě.

Při tomto aspektu vývoje poměru sil zůstal v podstatě zachován tak důležitý komponent, jakým je poměr sil ve vojenské oblasti. Imperialismu se přes rapidně se zvyšující vojenské rozpočty nejen nepodařilo zvrátit tento poměr ve svůj prospěch, ale prokázalo se, že toho není schopen dosáhnout ani za cenu dalších závodů ve zbrojení. Dokonce, že se objektivně trvale zužuje sféra realizace této vojenské síly, jejího použití, k plnění cílů imperialistické politiky.

Obrovské výdaje na zbrojení, které za dobu trvání NATO přesáhly u jeho člen-

ských zemí částku 1,5 trilionů dolarů, přestávají být ventilem kapitalistické ekonomiky a naopak stávají se těžko zvládnutelnou příležitostí. Zájmy vojenskoprůmyslových komplexů se tak dostávají do přímého rozporu se zájmy vlastních národů. Imperialismus umrtvuje využívání výsledků vědeckotechnické revoluce pro rozvoj společnosti. Z celkové částky, vyčleněné na rozvoj vědy a techniky v USA, jde 75 % ve prospěch vojenských výzkumů. V této oblasti pracuje 80 % vědeckých kádrů Spojených států.

Sovětská zahraniční politika se postupně stále více stává jedním z hlavních faktorů všech mírových sil světa. Za realizaci Programu míru se postavily nejen všechny socialistické země, ale celé mezinárodní komunistické hnutí, hnutí neangažovaných zemí, národy bojující proti kolonialismu a neokolonialismu, světové hnutí obránců míru. Vědeckost Programu míru, postižení a respektování objektivních vývojových tendencí a úkolů pro zajištění míru vytvořily další předpoklad k upevnění jednotné mírové fronty, jejímž základním rysem je protimperialistické zaměření. Přestože sjednocuje sociálně, ideologicky, nábožensky, etnicky různorodé síly, objektivní nutnost zabezpečit mír je staví proti nejreaktějšímu křídlu současného imperialismu. Sovětský svaz se díky své ekonomické a vojenské síle, díky své mírotvorné zahraniční politice stal zákonitě vedoucí silou a do značné míry mluvčím této protimperialistické fronty.

Za této příznivé tendence ve vývoji poměru sil ve světě se stal Program míru impulzem k zesílení mírové ofenzívy.

Od začátku 70. let se staly principy politiky mírového soužití všeobecně uznávanou normou mezinárodních vztahů. To bylo kodifikováno celou řadou bilaterálních smluv mezi státy rozdílného společenského zřízení. Novou dimenzi dostal i proces uvolňování napětí. Zatímco do té doby, pokud došlo k uvolnění napětí, mělo vždy krátkodobý charakter, na počátku 70. let vznikly předpoklady pro jeho dlouhodobý a v podstatě nevratný charakter. Dále nesmírně vzrostla autorita socialistických zemí v čele s SSSR, neboť celý vývoj potvrdil, že reálný socialismus zákonitě vede nejen k zajišťování zájmů vlastních zemí, ale již v podmínkách třídně rozděleného světa i k zajišťování zájmů celého lidstva.

Závěry XXIV. sjezdu KSSS zdůraznily řešení otázek míru ve dvou základních liniích: vytvářením systému bezpečnosti a spolupráce v Evropě, a upevňováním vzájemné důvěry a spolupráce mezi SSSR a USA.

Při utváření systému bezpečnosti a spolupráce v Evropě mělo zásadní význam podepsání a postupná ratifikace smluv mezi NSR na jedné straně a SSSR, PLR, NDR a ČSSR v letech 1970–74 na druhé straně a řešení otázek normalizace postavení Západního Berlína. Významného úspěchu dosáhl Sovětský svaz a evropské socialistické země svoláním a úspěšným skončením konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě.

O otázky vojenského uvolnění byl jak známo sveden „první“ boj již v samotném stadiu příprav celoevropské konference. Socialistické země dosáhly vyjmutí tohoto složitého a komplikovaného problému z komplexu ostatních otázek a jeho samostatné projednání.

Tím byly vytvořeny podmínky pro zahájení jednání o snížení ozbrojených sil a vyzbroje ve střední Evropě, která probíhají od října 1973 ve Vídni. Tato jednání jsou složitá a narážejí od počátku na ne-reálné postoje Západu. Socialistické země na nich sledují základní cíl: aby přispěla k posílení evropské a světové bezpečnosti a mezinárodní důvěry a nikoli k jednostranným výhodám, které by změnily objektivní poměr vojenských sil, v této části našeho kontinentu. Tento poměr sil, bez ohledu na jeho jednotlivé komponenty, kde na jedné straně stojí vojenská připravenost zemí Varšavské smlouvy jako faktor vojenské stabilizace a míru, je nutné při jakémkoli snížení zachovat a tím i zachovat jeho působení ve směru uvolňování napětí. Jde o to, aby v této oblasti, kde je „ostrá“ hranice obou hlavních vojenskopolitických uskupení a kde je nahromaděna vojenská síla několikanásobně převyšující potřebu ke zničení protivníka, došlo k radikálnímu snížení nebezpečí vojenské konfrontace s nedozírnými následky.

Od počátku jednání se ve Vídni vyhrály dvě rozdílné pozice. Socialistické země vycházejí z nezbytné potřeby snížit ve střední Evropě podstatně koncentraci vojsk a vyzbroje v reálně dohledné době. Na začátku jednání proto navrhly snížit ozbrojené síly o 15 % ve 3. etapách s tím, že na tomto snížení se budou rovnoměrně podílet všechny zúčastněné země, včetně národních i cizích vojsk v této oblasti.

Kapitalistické země naopak požadují, aby se snížení týkalo pouze SSSR a USA a navíc, aby toto snížení nebylo na obou stranách stejné. SSSR by podle těchto návrhů měl stáhnout tankovou armádu o 70 tisících mužů a 1 700 tancích výměnou za snížení pozemních vojsk USA o 30 tisíc mužů. Po určité době země NATO doplnily

svůj původní návrh a nabídl snížení 1000 amerických jaderných hlavic a jistý počet leteckých a pozemních nosičů za to, že socialistické země přijmou jejich koncepci snižování.

Protože více než dva roky jednání nevedla k řádným výsledkům, podaly socialistické země nové návrhy, které akceptují některé požadavky Západu. Především přijaly koncepci dvoufázového snižování. Nemohou ale přistoupit na stanovisko, které by znamenalo změnu poměru sil ve prospěch Západu.

Kapitalistické země ve Vídni, podobně jako je tomu i při jiných jednáních, se snaží licitovat se zájemem socialistických zemí na uvolnění napětí.

Složitost jednání a neústupnost delegací kapitalistických zemí vyplývá z toho, že případný úspěch vídeňských jednání by do samých základů otřásl budovou vojenskopolitických paktů, kterými USA a ostatní imperialistické země obklopile světovou socialistickou soustavu a pokusily se spoutat národně osvobozené protimperialistický zápas. Jak ukazují poslední zkušenosti, bez významu by nebyla ani skutečnost, že oslabením těchto imperialistických uskupení by byla omezena možnost USA, NSR a dalších zasahovat do vnitřních záležitostí některých jiných kapitalistických zemí.

Principy mírového soužití byly poprvé výslovně uznány i na smluvní úrovni mezi USA a SSSR za návštěvy tehdejšího prezidenta Spojených států v Moskvě v dohodě o „Základech vzájemných vztahů“ z 25. září 1972. Úsilí SSSR po této linii směřovalo ke snižování závodů ve zbrojení a k úpravě vztahů obou zemí v oblasti ekonomické a vědeckotechnické spolupráce.

Pokrok, kterého bylo do XXV. sjezdu KSSS dosaženo ať při jednáních omezení strategických zbraní (SALT), v uzavřených dohodách o omezení systémů protiraketové obrany, podepsáním dočasné dohody (na 5 let) o některých omezeních strategických útočných zbraní, nebo při dalších dohodách o odvrácení jaderné války, o omezení podzemních jaderných zkoušek, se stal východiskem k předejití dalšímu kolu zbrojení na kvalitativně vyšší úrovni.

Materiální základna vztahu obou zemí se v první polovině 70. let utvářela na základě celé řady dohod, např. o vytvoření americko-sovětské obchodně ekonomické rady, která má koordinovat nejen čistě obchodní vztahy, ale prosazovat i nové formy ekonomické spolupráce při uskutečňování projektů na kompenzační základně při těžbě surovin a výstavbě energetických zdrojů.

Přes diskriminaci sovětského partnera prudce vzrostl vzájemný obchod v první polovině 70. let.

Na základě dosaženého pokroku byly vytvářeny možnosti a předpoklady řešení dalších složitých mezinárodních problémů.

Realizaci Programu míru, úspěchy socialistických zemí ve všech oblastech jejich rozvoje, aktivní mezinárodní politikou socialistických zemí a dalších protimperialistických sil došlo k historickému obratu od studené války ke zmírnění napětí, k upevnění principů a zásad politiky mírového soužití.

Zahraniční politika SSSR je i v dalším období koncipována s ohledem na celou složitou strukturu mezinárodních vztahů, jejich vzájemnou podmíněnost a souvislost s hlavním úkolem — dosáhnout dalšího uvolnění napětí a upevnění mírových vztahů ve světě. Plně je v ní realizována zásada, že v současném světě je mír nedělitelný.

Její realita spočívá ve vědecké analýze světových procesů a v předvídání jejich vývoje, zvláště posunu poměru sil mezi socialismem a kapitalismem. V současné době se dále rozšířily možnosti světové zahraniční politiky, její efektivnost i hloubka řešených problémů.

Závěry XXV. sjezdu současně s novými úkoly respektují i zahraniční politice skutečnosti, že i nadále nutno bojovat za realizaci výsledků předchozího období. Imperialistická reakce se snaží trvale zpochybňovat pozitivní vývoj ve světě.

Ve středu pozornosti SSSR po XXV. sjezdu, z hlediska boje za mír, zůstávají nadále dvě oblasti:

— další upevnění míru a mezinárodní důvěry v Evropě,

— konkrétní kroky k míru a bezpečnosti ve vztazích s USA.

Současně však, i s ohledem na nebezpečnou politiku, donedávného maoistického vedení Číny, se více než dosud dostává do popředí pozornosti otázka zabezpečení míru v Asii cestou kolektivní bezpečnosti. Sovětská zahraniční politika i v této otázce vychází z trvalých zásad, kdy kolektivní bezpečnost v Asii má zabezpečit rovnoprávné a samostatné postavení a svobodný rozvoj všech národů tohoto kontinentu s ohledem na bezpečnost a zájem všeho lidstva.

Splnění tohoto úkolu však v současné době stojí v cestě řada překážek. Především to vyžaduje likvidaci imperialistických vojenských základů. Spojené státy stále usilují o zachování svého politického vlivu a vojenské přítomnosti v této oblasti. V rozporu se zájmy asijských národů budují a rozšiřují své základny.

Maoismus je druhou vážnou překážkou úsilí o kolektivní bezpečnost v Asii. Čína dosud odmítala účast na zajištění kolektivní bezpečnosti pro údajnou „hrozbu ze severu“ a snaží se dokázat, že tato politika je zaměřena proti ČLR.

Základním problémem příštího období (zřejmě neohrazeného pětiletým obdobím do XXVI. sjezdu) se stává úkol dosáhnout, aby politické uvolnění bylo prohloubeno uvolněním ve vojenské oblasti. Proto úkelným kamenem sovětské zahraniční politiky po XXV. sjezdu se staly otázky zastavení horečného zbrojení, omezení zásob zbraní, nových dohod k omezení a snížení stavu strategických zbraní, k všeobecnému a úplnému zastavení zkoušek zbraní hromadného ničení, zákazu vyvíjet nové zbraně a zbraňové systémy i otázky boje proti zneužívání kosmického prostoru, dna moří a oceánů a ovlivňování životního prostředí k vojenským účelům.

Všeobecnou pozornost vzbudil požadavek snížit vojenské výdaje a využívat uvolněných prostředků k řešení problémů dalšího vývoje kultury lidstva, zvláště nerozvinutých zemí.

Sovětský svaz stojí i nadále v čele úsilí o snížení stavu ozbrojených sil a výzbroje ve střední Evropě, bude usilovat o mírové řešení konfliktů ve světě, především na Středním východě. Toto úsilí by mělo skončit konáním celosvětové konference o odzbrojení.

Svůj zvláštní význam pro mír ve světě a plnou realizaci zásad mírového soužití má požadavek úplné likvidace zbytků kolonialismu a odstranění rasismu. Sovětský svaz je si plně vědom vlivu, který na upevnění míru vykonávají země, které se osvobodily z koloniálního útlaču a je připraven podporovat tuto politiku. Další zvýšení vlivu těchto zemí na mezinárodní problémy však závisí na jejich dalším so-

ciálně ekonomickém a politickém vývoji. Proto podpora nových pokrokových režimů i politických sil má vliv nejen na vnitřní vývoj rozvojových zemí, ale v dalším období může výrazně ovlivnit světový poměr sil v boji za svět bez válek, za svět rovnoprávných zemí.

Materiálním základem řešení politických a vojenskopolitických problémů se má stát vytvoření rovnoprávných, vzájemně výhodných vztahů v ekonomice, vědě, výzkumu i kultuře mezi SSSR a vyspělými kapitalistickými zeměmi.

XXV. sjezd se stal dalším impulsem pro sovětskou mírovou ofenzivu.

Závěry XXV. sjezdu se staly základním jednotícím programem hybných sil současné epochy.

Závěry XXV. sjezdu KSSS rozhodujícím způsobem ovlivnily i výsledky berlínské konference evropských komunistických a dělnických stran. Porada se nejen v podstatě ztotožnila s rozbořem světové a evropské situace, ale vyjádřila i aktivní podporu úkolům k zabezpečení míru a mezinárodní bezpečnosti. Především podpořila konkrétní návrhy na řešení otázek odzbrojení, na likvidaci ohnisek válečného napětí ve světě, na likvidaci zbytků kolonialismu a rasismu. Nejdůležitějším výsledkem berlínské konference však bylo sjednocení evropského komunistického hnutí k řešení nejnaléhavějších úkolů současnosti: zajištění míru a bezpečnosti a podmínek pro další revoluční přeměny ve světě.

Výsledky XXV. sjezdu KSSS ve svých důsledcích sledují odstranění základních sociálně ekonomických příčin válek a útlaču národů. Jejich realizace se stane dalším krokem v plnění tohoto historického poslání světového komunistického hnutí.